

Kubicza János

(1917–2005)

Kubicza János édesapja után erdész pályára készült, azonban a családi öröklési rendben bátyját, Lászlót illette az atyai státusz őrzésének joga és feladata. Így esetében ez a szocializációs minta a maga elsődleges formájában, mint szakmai életút, nem érvényesülhetett. Katonai nevelőintézetek cögereként, majd ludovikás akadémistaként egy másik, a civil világtól elhatárolt környezet szabályrendszerébe nőtt bele és vált felnőtté.

Pályája azonban 1945 után nem bontakozhatott ki, a honvédségnél fokozatosan háttérbe szorították, majd 1949-ben már formálisan is kiszakítva közegeből, a hadseregből is eltávolították. Intézményi és családi neveltetését, magatartásmintáit „polgárinak” bélyegezték, azokat a kiépülő új politikai-társadalmi rendre károsnak feltételezve, az újjászerveződő haderő lényegében meg-, illetve kitagadta. Mint tiszti és vezetői szocializációt, képzést kapó egyén, különösen deprimáló helyzetbe került, ugyanis katonatiszti szolgálata után járó nyugellátását megvonták, és előéletéből adódóan, civil képzettség nélkül csak szűkös megélhetést biztosító munkákat vállalhatott.

Az 1956. október–novemberi eseményeket Pécsen élte meg. Annak ellenére, hogy már csak a történések végjátékába kapcsolódott be, a mecseki szabadságharcos csoport [az események után a kora kádári propaganda által adott Mecseki Láthatatlanok elnevezés lett inkább közkeletű, de eredeti céljától

eltérően pozitív, szolidáris jelentéstartalommal – *a szerk.*] katonai vezetőjeként és szervezőjeként szerepe egyfajta kettős rehabilitációként is felfogható. Erdészcsaládban felnőve szerzett hely- és terepismerete, valamint katonatiszti szaktudása egyidejűleg értékelődött fel ugyanis, mindemellett részvétele a tevékeny rendszerváltoztatás és egyfajta elégtétel lehetőségét is kínálta számára.

Erdészcsaládból a hadseregbe

Kubicza János Jenő 1917. április 26-án született a Baranya vármegyei Pécsváradon, római katolikus családban. Családjának apai ága a felvidéki Zsolnáról (Trencsén vármegye, ma Žilina) származott, több unokatestvére és nagynénje még 1945 után is a trianoni békeszerződést követően Csehszlovákiához tartozó városban élt.

Édesapja, Kubicza István 1878-ban született Zsolnán, majd 1897-ben a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia hallgatója lett, ahol hároméves képzése végén, 1900-ban záradékkolták tanulmányait. A magyar királyi erdőkincstár zágrábi erdőigazgatóságára került ideiglenes erdészgyakornoknak, majd az előírt kétéves gyakorlati idő teljesítése után, 1902 végén tett államvizsgát és kapta meg oklevelét. 1903-ban került ideiglenesből véglegesített gyakornoki státuszba. A vallás- és közoktatásügyi miniszter még ugyanabban az évben közalapítványi erdészjelöltté, majd 1905-ben közalapítványi erdészre nevezte ki. A közalapítványi erdőgondnokság rendjén belül több helyen is szolgált. Előbb 1906-ban az egyik erdélyi, nagykövéresi (Temes vármegye; ma Chevereșu Mare) közalapítványi (vallásalapítványi) erdőgondnokság erdésze lett, majd 1908-ban Pilismarótra került. 1911-ben már mint pécsváradai erdész kapott erdőmérnöki kinevezést. A következő évtizedekben, lényegében pályafutása végéig ott látta el feladatát, az 1920-as évektől már a helyi közalapítványi erdőhivatalt vezető erdőtanácsosi beosztással. Nemcsak helyben, de vármegyeszerte elismert szaktekintélynek számított, 1933-ban miniszteri tanácsosi címet kapott. 1952-ben hunyt el Pécsen.

Édesanyja, Zaymusz Etelka (1883–1975) értelmiségi családban született. Egyik testvére, Zaymusz Vince okleveles vasúti mérnökként vasúti és hajózási főfelügyelői tisztségig jutott.

Három testvére született. Közülük bátyja, az 1908-ban született László lépett a családfő nyomdokaiba. 1935-ben a magyar királyi József Nádor Műegyetem Bánya- Kohó- és Erdőmérnöki Karán végzett erdészként, és ugyancsak

közalapítványi erdészeteknél dolgozott, többek között édesapjuk egykori állomáshelyén, Pilismaróton. A háború után Csehszlovákiában, Eperjesen (ma: Prešov) élt, de később visszatelepült Magyarországra. István fivérük 1911-ben, még csecsemőkorában elhunyt.

Nővére, Etelka (1913) felső kereskedelmi iskolát végzett Pécsen. Esetében a magánéleti választás mutat arra a miliőre, amelynek édesapjuk révén a család részese volt, és amely Kubicza János esetében is erős mintaadó tényező lehetett. Etelka ugyanis 1937-ben maga is okleveles erdőmérnökkel, Szabolcs Józseffel kötött házasságot. Családja 1958-ban a sajtó útján tudatta tragikus körülmények között, Pincehelyen bekövetkezett halálát.

Kubicza János az elemi iskolát követően katonai nevelőintézetekben folytatta tanulmányait. Előbb 1927-től a soproni, II. Rákóczi Ferencről elnevezett alreáliskola, majd 1931-től a pécsi magyar királyi Zrínyi Miklós főreáliskola (hadapródiskola) diákja volt, ahol 1935-ben végzett. Az alapvető preferenciáitól idegen, kényszerűleg kezdődő pályája elején a szigorú nevelőintézeti szabályokat és légkört, a feszes intézményi napirendet – amely hajnali ébresztővel és nem egy esetben a mosakodóvíz reggeli jégtörésével kezdődött – nehezen viselte. Katonaiskolás éve alatt több alkalommal is megszökött, de végül mindannyiszor intézményi kötelékben maradt.

Csapatolgálatát az egri magyar királyi Dobó István 14. honvéd gyalogezrednél kezdte meg 1935. október 1-jén, az ezred III. zászlóaljánál. 1936. októberig, a Ludovika Akadémiára történő beiratkozásáig tartozott annak állományába. Két és fél éves akadémikusi képzése végeztével, 1939. február 1-jén, „igen jó” minősítéssel avatták gyalogsági hadnaggyá. Mindez arra mutat, hogy a katonai nevelés kereteibe történő nehézkes betagozódása után a katonai pálya akkorra már világos jövőképpé érett a számára.

Tiszti szolgálatát gyermek- és diákkora tágabb környezetében, Pécsen, az ottani parancsnokságú magyar királyi Béla király 8. honvéd gyalogezred II. zászlóaljában kezdte meg, ahol 1942. január 6-ig teljesített szolgálatot. Ez idő alatt 1939. március–áprilisban a kárpátaljai, majd 1941. áprilisában a délvidéki bevonulásban is részt vett. Közben, 1941. november 1-jén (10. rangszámmal) főhadnaggyá léptették elő – még a gyalogságnál. Röviddel később azonban már repülőbiztosként folytatta pályáját, miután 1942. január és november között repülés megfigyelő tanfolyamot végzett Székesfehérváron, „kiváló” eredménnyel. Ezt követően a magyar királyi honvéd légierő 1. honvéd távfelderítő osztályához került, ahol több mint 60 távfelderítő repülést végzett. Ez alatt az idő alatt, 1943. március 1. és 1944. február 1. között a keleti arcvonalon

teljesített frontszolgálatot, ahol a doni harcok idején légi terepfelmérést végzett, és térképeket készített. A heves harcok idején több alkalommal is találat érte a repülőgépet, amely igen nehéz időjárási és harci körülmények között volt kénytelen kényszerleszállást végrehajtani. Szolgálatát, mint azt az 1944. március 22-én megjelenő *Honvédségi Közlöny* tudtul adta, Dicsérő Elismerés hadiszalagon kardokkal kitüntetéssel ismerték el, majd június 7-én a II. osztályú német Vaskereszt kitüntetést is megkapta.

A fokozatosan nyugat felé áttevődő és közeledő harcok idején, augusztus 31-ével egysége, a távolfelderítő osztály is az ország területére helyezte át a tevékenységét. Szeptember 1-jén (Speyers Durand Alfréd alezredes parancsnok alárendeltjeként) a budaörsi reptér parancsnokságára osztották be. 1944 őszén, az egyre kaotikusabbá váló háborús viszonyok között ért fel katonai pályafutásának tulajdonképpeni csúcsára. A távolfelderítő pótosztályt vezető Bándy Imre századostól október 15-ével ugyanis a szövetséges német csapatok ellátásában, szállításában kulcsfontosságú kecskeméti reptér átvételének feladatát kapta, amelynek így lényegében utolsó parancsnoka lett (tiszti személyi anyaga a repülőtér parancsnok-helyetteseként említi). Mint utóbb (már 1947-ben) egy volt tisztársa tájékoztatta, a fokozottan veszélyes, frontközeli megbízásra egy fiatal házaspár helyett jelölték ki. Feladata az október eleji szovjet támadás során szétszéledt repülőegységek újjászervezése, a hadianyag Dunántúlra menekítése, illetve a légi forgalom esetleges helyreállítása volt. Állomáshelyének elfoglalásakor vált világossá, hogy a repülőtér német rendelkezésbe került, azonban a front közeledtével, a német egységek visszavonulása közepette lényegében szabad kezet kapott. A város védelmének ellátásában is számítottak az általa vezetett – Kubicza értékelése szerint földi harcra teljesen alkalmatlan – egységre. Az október 30–31-i szovjet támadás során előbb városparancsnoki utasításra a város északkeleti, Nagykőrös felőli kijáratához települt, majd a főváros irányába, az ócsai szükségrepülőtérré vonult vissza.

Visszatérve Budapestre, november 1-jei hatállyal (1. rangszámmal) századosi előléptetést kapott. Alakulata november 4-én a Dunántúlra települt át, Kubicza János azonban, valószínűleg Kecskeméten szerzett tapasztalatait és az egyre kilátástalanabb hadi helyzetet mérlegelve, beteget jelentve visszamaradt. Állítása szerint ebben az időszakban az ellenállási mozgalommal való kapcsolatfelvételig is eljutott, de annak mibenlétéről, részleteiről nem áll rendelkezésre bővebb és megbízható adat. December 5-én a felvidéki, Vág menti Gútára kellett volna bevonulnia, de alakulatánál továbbra sem jelentkezett, ismerősöknél és rokonoknál, tulajdonképpen katonaszökevényként tartózkodott a fővárosban.

1945. január 12-én, mivel egységét nem követte nyugatra, Budapesten a htr. [harcegyelem-biztosító és tábori rendészeti szerv a honvédségben – *a szerk.*] járőre letartóztatta, átadta az I. hadtest tábori bíróságának, ahol fegyelmi felelősségre vonták, és egy hónapos elzárást kapott. Annak foganatosítása és fenntartása azonban az ostrom körülményei között már nehézséget jelenthetett, ugyanis Kubicza János február 8-án már szabadlábbon, a tartózkodási helyéül szolgáló háztömböt elfoglaló szovjet tisztnél jelentkezett.

A Szovjetunió és az Ideiglenes Nemzeti Kormány által 1945. január 20-án aláírt fegyverszünet arra kötelezte a magyar kormányt, hogy kapcsolódjon be a szovjet csapatok oldalán a Németország elleni háborúba, és nyolc gyalogos hadosztályból álló hadsereget állítson fel. Kubicza a hűvösvölgyi fogolyelosztóban jelentkezett a németek ellen felállítandó önkéntes századokba. Március 2-án igazolása és kihallgatása idejére a jászberényi fogolytáborba szállították, majd március 19-én (más adatok szerint 21-én) az 1., Jászberényben szervezett hadosztály 1. gyalogezredének I. zászlóaljához került, Jászfényszarura, mint beosztott tiszt. A jászberényi táborban azonban hastífuszt kapott, amely következtében szolgálata ellátására alkalmatlannak bizonyult, és a hadosztály-parancsnokságtól két hónapos egészségügyi szabadságot kapott. A harci cselekmények lezárulta miatt végül frontra nem vezényelt ezred állományában maradt hivatalosan június 1-jéig.

A honvédség és a polgári lét periferiáján

Még 1944 őszén, a budapesti Döbrentei utca 8. szám alatti bérházba történő beszállásolása idején ismerte meg későbbi feleségét, Kraft Vandát, aki fakezáró családba született, majd diákéveit a gödöllői polgári leányiskolában töltötte. Édesapja, Kraft József épületfa- és tüzelőanyag-kereskedő (1949-ben vették át ezt a feladatot az állami Tüzép-telepek) a gödöllői fatelep, valamint az Ungvárra bejegyzett Kaszás és Kraft fanagykereskedés tulajdonosa volt. A Hauszmann Alajos által a millennium idején tervezett, az Erzsébet-híd budai hídfője és a vár tőszomszédságában található bérházat egyébként számos magas rangú katonatiszt lakta korábban, amelyhez a várbéli Honvéd Főparancsnokság épülete is sétatávra esett. Többek között Braun József lovassági tábornok, a Ludovika Akadémia korábbi (1908–1913) parancsnoka, valamint a Ludovika tiszti továbbképző tanfolyamának parancsnokaként (1923–1925), majd a Honvédség főparancsnokaként (1930–1935) is szolgáló Kárpáthy Kamilló gyalogsági tábornok is hosszabb-rövidebb ideig az épület lakója volt. Így a királyi honvédség

számontarhatta a háztömböt mint elegáns lakásokból álló, tisztai beszállásolásra is alkalmas épületet. Kubicza János és Kraft Vanda a háború befejezését követően, 1945. május 24-én Pécssett kötött házasságot.

Visszakerülve Pécsre, 1945. júniusban az ottani 4. kerületi parancsnokság állományába került. Július elején Siklósra, a 13. határőr-portyázószázad századparancsnok-helyettesi beosztásába helyezték, majd augusztus és november vége között Pécssett volt állomástiszt. 1945. augusztus 3-i határozatával a pécsi 42. kieg. igazolóbizottság igazolta [amelynek ekkor a szintén ludovikás, ráadásul korábban szintén a pécsi 8. gyalogezrednél szolgáló, jelen kötetünkben ugyancsak szereplő Malonyai Dezső volt a titkára! – *a szerk.*]. Az 1946-os (az 5000/1946. M.E. számú, az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében hozott rendelet alapján elindított), a honvédség létszámának csökkentésére, valamint a politikailag nemkívánatos személyek eltávolítására irányuló B-listázási eljárások idején egyelőre meghagyták tényleges szolgálatban. Emellett az eljárás során, 1946. júniusban Pécsváradon felvett kérdőív szolgálatra való rátermettségét, szorgalmát és képzettségét is „igen jónak” minősítette.

Személyét azonban a honvédségnél fenntartásokkal kezelték, előmenetele folytatásával kecsegtető beosztásoktól távol tartották, többnyire irodai, adminisztratív feladatokat kapott. Beosztásai állandó áthelyezések közepette, gyors váltásokkal követték egymást. 1946. július 1-jéig a 427. bevonulási központ parancsnoka volt Pécsváradon, majd a 20. kiegészítő parancsnokságon lett anyagi tiszt. Nem sokkal ezután, augusztus 16-án ugyanitt (a honvédek politikai és kulturális nevelésének feladatát kapva) nevelőtisztí teendők ellátásával bízták meg. Közben, 1946. március 25-én letette a honvédesküt a Magyar Köztársaságra és annak alkotmányára. 1948. május 1-jén ugyan beosztották az 1. kerületi parancsnokság tartalékos személyi állományába, de vezénylés útján tartósan a 2. kerületi parancsnoksághoz került. 1948. november 5-ig a szekszárdi 20. számú, majd 11. számú honvéd kiegészítő parancsnokságon teljesített szolgálatot. Ezt követően, 1949-ben visszakerült Pécsre, ahol február 18-tól a kerületi parancsnokság személyügyi osztályának legénységi előadója volt. Végül április 25-én a kerületi parancsnokság sporttisztí feladatainak ellátásával bízták meg.

A pécsi 2. kerületi parancsnokság katonai belső elhárítást végző D (defenzív) osztályának 1949. április 15-i jelentése pecsételte meg végképp honvédtisztí pályáját, amely a következő verdiktet monda ki:

„Kubicza János politikailag megbízhatatlan. Klerikális reakciónak híve. Úgy ő, mint egész családja erősen polgári beállítottságú. A felszabadulás ünnepén [április 4. – *a szerk.*]

minősíthetetlen kifejezéseket használt a honvédség és a munkásság által a szovjet emlékműn elhelyezett koszorúkra. Gúnyos megjegyzéseket hallat a szocialista rendszerre. Fenti magatartása miatt a pártból is kizárták.”

Ugyanakkor a pártból való eltávolításának körülményei és ideje sem teljesen tisztázott. A fent említett, eltávolításához vezető magatartással szemben tisztí személyi anyagának adatlapjai a következőket rögzítik: 1948. januárban (minden bizonnyal pályája folytatásának reményében) belépett a Szociáldemokrata Pártba, majd (1948. december 1-jén) csatlakozott a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) egyik elődszervezetéhez, a Magyar Szabadságharcos Szövetséghez. Ezen túl a munkáspártok egyesítésével júniusban létrehozott Magyar Dolgozók Pártjába is átvették, amelynek soraiból azonban már 1949 januárjában, a megalakulása után tartott tagrevízió során eltávolították.

Az azonban világos, hogy az 1921. évi XXXII. törvénycikk hivatalból történő nyugállományba helyezésről rendelkező 8. §-át alkalmazva, 1949. július 1-jei hatállyal nyugdíjazták. A szolgálatban töltött több mint 17 évet elismerték ugyan, de a nyugellátást csak 45 éves kora után kérhette. Az intézkedés családjával együtt (amelyben 1947-ben Etelka nevű lányuk is megszületett) igen nehéz jövedelmi viszonyok közé sodorta. Kényszerűleg Pécsre, Kubicza szüleinek Váradi Antal utcai lakására költöztek. Megbélyegzettként és polgári képzettség híján csak alacsony presztízsű és bérezésű munkákat vállalt, és ebben az 1950-ben Pécsen elvégzett autóműszaki tanfolyam keretében szerzett gépkocsivezetői engedélye sem hozott érdemi változást.

Ettől fogva, gyakori munkahelyváltásokkal, mint fizikai munkás és vállalati adminisztrációt végző dolgozó helyezkedett el. Emellett többször volt hosszabb-rövidebb ideig állás nélkül is. Előbb 1949. június 15-én a MÁV pécsi osztályának mérnökségénél lett pályamunkás (1950. március 1-jéig), majd április 1-jétől 1953. december 10-ig a BM állatforgalmi vállalatnál elszámolóként és felvásárlóként dolgozott. Ezt követően, 1954 júniusáig a Komlói Szénbányászati Tröszt alkalmazásába került mint a hirdi homokbányaüzem pénzügyi előadója. November 11-étől a Komlói Központi Anyagbeszerző Vállalat anyagkönyvelője volt, munkakörét azonban itt is mindössze fél évig, 1955. május 19-ig látta el. 1955 nyarán a pécsi Térképészeti Vállalat fizikai dolgozója lett.

Közben, 1950. január 25-én beosztották a pécsi 10. honvéd kiegészítő parancsnokság tartalékos állományába. Katonai esküjét, mint tartalékos százados, 1951-ben írta alá. A honvédség továbbra is figyelemmel kísérte magatartását, amelyről 1955 júniusában a térképészeti vállalat igazgatója tájékoztatta a kiegészítő parancsnokságot. Annak tartalma szerint a munkakörét szorgalmasan

és megbízhatóan ellátó Kubicza János tartózkodott a nyílt politikai állásfoglalástól, és baráti kapcsolatokat sem tartott fenn.

A megállapítás, bár a belső információforrás elsősorban munkahelyi viszonyaira lehetett rálátással, bezárkózást sejtet, amelyben családi körülményeinek alakulása is közrejátszhatott. Habár a fenti jelentés „rendezett magánéletről” vall, felesége és gyermeke az addig közösen lakott Váradi utcai házból már annak keletkezési évében, 1955-ben elköltözött. A megélt deklasszáció házasságukra is jelentős terhet róhatott, amelyet feltehetően a Pécsre költözéssel kényszerű, többgenerációssá váló együttélés is súlyosbított. A neveltetése során polgári lét-nívóhoz szokott felesége kényszerűleg maga is családfenntartóvá vált, és a megélhetésük segítése érdekében, a háztartás vezetése mellett előbb Komlón, majd gépirónóként Pécsen, az egyetemen vállalt állást. A megszűnő korábbi létkeret így nemcsak az önálló családi életet, de a házastársi együttélés és szerepfelfogás előzőleg tanult, korabeli normáit is fenntarthatatlanná tette a felek számára.

56 a magasban – részvétel a mecseki ellenállásban

Kubicza Jánost az 1945 után kiépülő, új politikai-társadalmi rend intézményesen és magánéletében egyaránt megtörte, perifériára szorította. Mindez személyes motivációt is kínált az annak lebontásában való részvételhez. Erre nyílt lehetőség az 1956-os pécsi fegyveres ellenállás során, amely a forradalom helyi eseményeinek végjátékaként, különálló fejezeteként zajlott le. Október vége és november eleje között ugyanis a baranyai megyeszékhely egy-egy incidenstől eltekintve lényegében mentes volt a fegyveres összecsapásoktól, áldozatokat követelő kárhatalmi fellépéstől. A városban a november 3-áról 4-ére virradóra történő szovjet bevonulás után azonban kibontakozott az a forradalmi utóvéd- és gerillaharc, amelyben szervezőként Kubicza Jánosnak kulcsszerep jutott.

A fegyveres ellenállás mellett határozó csoport vezetői tájékozottak voltak Kubicza katonatiszti múltját és személyes körülményeit illetően, ugyanis mint az eseményekről vezetett hadinapló arról megemlékezett, a megalakult egyetemi zászlóaljnál „szükség esetére” már csatlakozása előtt megadta tiszti rangját és lakcímét. Az alakuló fegyveres csoportok egyik járőre végül november 5-én éjszaka kereste fel, ezt követően döntött a csatlakozás mellett. A gerillahadviselés a *civil* társadalomból való kivonulás lehetőségét kínálta számára, olyan alternatív világot, amelynek berendezkedését, törvényeit tanult vezetői készségei és szaktudása révén maga határozhatta meg. Respektusát katonatiszti

múltja mellett az is növelte, hogy a mecseki erdőket tekintve hiánypótló terep- és topográfiai ismeretek birtokában volt. A szabadságharcos csoport működésének *racionális* alapját adta ugyanakkor, hogy Pécs nyugati („ENSZ”) csapatok érkezésével remélt visszafoglalásáig a gerillatevékenységet eleve átmenetinek tekintették.

A hiányosan felszerelt, diákok, bányászok, pécsi és környékbéli polgári személyek, valamint néhány tucat egykori katona alkotta csoport vezetője Gazda fedőnéven Horváth Géza, a komlói rendelőintézet korábbi orvosa volt. Annak második embere, katonai vezetője lett Kubicza János Béla, illetve Vadász fedőnéven. Fő feladata az ellenállás eredeti fészkeiből, a dömörkapui turistaházból a nyugat-mecseki Vágottpusztára [ma Mánfa település része – *a szerk.*], egyébként a javaslatára történő visszavonulást követően az egységek kiképzése és a járőrszolgálat megszervezése volt. Ez 7-e és 12-e között történt meg. A „második főhadiszállásra”, Kisújványa település (november 12-től 15-ig) idején szervezte meg a végül balsikerű, egyik társuk, Málics Ottó halálával végződő, fegyverzsákmányolás céljával végrehajtott rajtaütést a pécsváradi rendőrőrs ellen. A fogyatkozó csoport megmaradt tagjai a további, egyre kilátástalanabb ellenállást november 16-án adták fel és oszlatták fel az egységet, majd a csoport magja a jugoszláv határ felé tartva igyekezett elhagyni az országot. A november 5. és 22. közötti történések térképekkel illusztrált leírása Kubicza János 1957-ben, már a vancouveri tartózkodása során papírra vetett, részleteiben azóta publikált retrospektív hadinaplójában olvasható. [A szerző a naplója kéziratát később a Baranya megyei levéltárnak adományozta; jelzet: MNL BVL XV.46. Gyűjtemények. Az 1956-os forradalom és szabadságharc iratanyagainak gyűjteménye. Kubicza János („Béla”) „hadi” naplója – eredeti, kézzel írt, aláírás nélkül – *a szerk.*] E helyütt a tisztí gyűjtőben fellelhető, 1992. márciusra keletkezett, Göncz Árpád köztársasági elnök hivatalának írt levelében olvasható, az eseményeket összefoglaló sorokat idézzük:

„A szovjet páncélos erők megszállták a várost és az uránbányát. A nemzetőrséget és a forradalmi honvédséget, egyetemi zászlóaljat lefegyverezték és szétszórták. Több rögtönzött, polgári egyenékből és néhány katonából álló csoport a katonáktól kapott fegyverekkel felment a várostól északra húzódó Mecsek hegységbe, és fegyveres ellenállással megakadályozták a szovjet és ÁVH-s csoportok térnyerését, egy ideig.

November 5-én éjjel, ezen csoportok rögtönzött vezetésétől leküldött járőr közlése alapján, a város közepében lévő lakásomból (a szigorú kijárási tilalom ellenére), egyedül felmentem, és az úgynevezett Dömörkapui menedékháznál csatlakoztam a még nagyjában szervezetlen ellenállókhöz, és »Béla« fedőnéven november 16-ig az egység katonai vezetését

vállaltam. Másnap reggel a hegységben lévő és nehezen megközelíthető Vágott pusztára vonultunk vissza, mert felderítőink szerint szovjet központi támadással kellett számolni, ami be is következett, távozásunk után. Itt megalakítottuk és katonailag megszerveztük a Mecseki Szabadságharcos Csoportot. Több eredményes vállalkozást hajtottunk végre a szovjet és a visszaállt magyar fegyveres erők ellen. Sajnos csak könnyű fegyverekkel rendelkezünk, minden utánpótlás nélkül saját erőnkre és kezdeményezésünkre voltunk utalva. A létszámunk 310–340 között változott. (Újabb és újabb csoportok csatlakoztak, még 20 km távosságból is jöttek.)

A szükséges katonai kiképzés, a vállalkozások és a biztosítás megszervezése rám hárult (csak kb. 15–20 katona volt), s bizony ez nem kis felelősséget jelentett, figyelembe véve, hogy velünk szemben és körül egy szovjet páncélos hadosztály volt a visszaszívárgott AVH-egységekkel.

Saját veszteségünkről nem volt pontos értesülésem, de több halotról tudok. No. hó 16-án a nemzetközi és a belső helyzetet figyelembe véve a csoportot feloszlattuk, mert ellenállásunk reménytelennek mutatkozott. Így szabad kezet adtunk mindenkinek, hogy hová megy. 58 [-an – *a szerk.*] elindultunk Nyugat felé és hat napi menet után (éjjel és erdőben) a szovjet és magyar fegyveres erők által üldözve, teljesen kimerülve, nov. 22-én léptük át a jugoszláv határt Béalavárnál [Dráva parti község Somogy megyében – *a szerk.*], 42-en fegyverünket megtartva. Ott valósággal hadifogolyként kezeltek minket, és 1957 tavaszáig a gerovoi [Tengermellék, Horvátország – *a szerk.*] fogolytáborba voltunk bezárva, nagyon rossz körülmények között.”

Rövid idővel az események után, 1958-ban Pécssett, Mészáros Ferenc újságíró tollából megjelent *A mecseki láthatatlanok* című riportregényben Kubicza János alakja központi szerepet kapott. A nyilvánvalóan propagandacélzatú írás már műfajában is a fikciós eszközökkel démonizált karaktereket igyekezett hitelesíteni, a valóság és a képzelet határának homályban hagyásával téve számonkérhetetlenné a szerzői „feltárómunkát”.

Mészáros egyik központi, katonatiszti előélettel rendelkező karakterét, Tigris jelentős részben Kubicza alakja ihlette, amelynek fő üzenete és célja a „horthystából lett ellenforradalmár katonatiszt” toposz megalapozása, erősítése lett:

„Durvasággal igyekezett palástolni ijedtségét, de hangja rekedten, hamisan csengett. Érezte, hogy most keményen, határozottan kell cselekednie, hogy az alárendeltekbe is bátorságot öntsön. Régen tanulta az ilyenkor alkalmazható módszereket, régen volt, amikor a Ludovika hatvan éves korában is egyenes tartású öreg oktatója fejükbe verte a szabályt: félelem ellen megfélemlítés, ha a katonád fél az ellenségtől, érd el, hogy féljen még jobban saját parancsnokától.”

De a valóságlemek önkényes rendezésének és áthangolásának sorába illet a „bandavezér” térképrajzolásai ismereteinek megjelenítése is:

„A Tigris fel sem nézett, az asztalon firkált valami papírra. [...] s mikor befejezte, elégedetten nézegette művét. [...] De hiányt fedezett fel, gyorsan nekihajolt újra és szép, kacskaringós É betűt rajzolt a papír jobbsarkába, alulról fölfelé nyíllal átszúrva. [...] felállt az asztaltól, kezét bőrkabátja alá dugta, és napóleoni pózban néhányszor peckesen fel-alá járt az asztal előtt.”

A szerzői Tigris-alakábrázolás (amely egyébként nem sokban illett Kubicza János küllemére) azonban a formát illetően vált igazán célmeghatározottá: „hosszú bőrkabátjában, köpcös természetével, borzas hajával ijedt lókupechez hasonlított.”

Nem mellékesen a csoport láthatatlanokká „keresztelése” is egy Tigris-ki nyilatkoztatás által történt: „Gazda azt mondta, igyekezzünk láthatatlanok lenni. Érted? Elég, ha tudják, hogy vagyunk, de soha senki se lássa, hogy merre járunk, mit csinálunk, hányan vagyunk.”

A köztörvényes bűnözők közé, erőszakos, tolvajnyelvi környezetbe helyezett, egykori SS-katonákat bajtársul fogadó Tigris megjelenítése a forradalmárok diszkreditálását, elidegenítését és karikírozását célozta. Emellett azonban, másodlagos hatásként az események (és részt vevő személyek) hiteles rekonstrukcióját évtizedekkel később is megnehezítette. 1992-ben Ungár Tamás publicista, a *Szabad Európa* egykori pécsi tudósítója az események után perbe fogott Seregély Ferencet azonosította Tigrisként, majd egy ugyanabban az évben, a regionális sajtóban (*Új Dunántúli Napló*) megjelent visszaemlékezés már „Cája Dodó” (Czája József, a századelő híres díjbirkózója és cirkuszalapítója, Czája János fia) személyében tette ugyanezt. Ez utóbbi írás a láthatatlanok vezérkarának névsorát is leköszölte, Kubicza János nevét meg sem említve, Horn Imre „főhadnagyot” nevezve meg a csoport katonai vezetőjének.

Emigráció és rehabilitáció

Kubicza Jánost az ország elhagyását követően, 1957. november 28-án kelt parancssal megfosztották rendfokozatától. Jugoszláviából előbb Franciaországba távozott, majd rövid ideig a kanadai Vancouverben élt, mielőtt 1959-ben ismét Franciaországba települt volna. Többek között Lyonban és Párizsban élt, katonaként szerzett ismereteit kamatoztatva műszaki rajzolóként dolgozott. Magyarországon született lányát a Vöröskereszt segítségével tervezte magához venni, de erre végül nem kerülhetett sor. Második feleségével, egy francia tanítónővel 1966-ban kötött házasságot, akkortól az Atlanti-partvidék kikötővárosa, La Rochelle mellett, Nieul-sur-Merben élt, 1968-ban francia állampolgárságot kapott. Már első

emigrációs éveiben publikálta a mecseki harcok katonai irányítójaként szerzett tapasztalatait a Münchenben megjelenő, *Hadak Útján* című lapban.

A rendszerváltás után többször hazalátogatott Pécsre, 1992 márciusában Göncz Árpád köztársasági elnöknek címzett levelében kérte századosi rendfokozatába való visszahelyezését. Rehabilitációjára 1993-ban sor is került, amikor is a lefokozó parancs honvédelmi miniszter általi hatálytalanításával ismét jogosulttá vált tiszti rangja viselésére. 2005. április 18-án hunyt el a franciaországi La Rochelle-ben.

Kubicza János hivatásos katonatiszti ismeretei és speciális képzettsége révén egyedülálló szerepet töltött be a mecseki gerillamozgalomban. Személyének előtérbe kerülése képzettsége, parancsnoki attitűdje mellett nagyban a különleges körülményeknek volt köszönhető. Az általa megjelenített szakszerűség és terepismeret, ha sikerre nem is vihette az ellenállást, bizonyosan résztvevők életének megóvásához járult hozzá. Ez a rövid, egyfajta kárpótlást és kiteljesedést ígérő epizód azonban a rá következő hosszú emigrációval és hátrahagyott családjának végleges széthullásával személyes tragédiába torkolt. A mecseki ellenállás élménye, egyúttal végkifejlete és következményei miatti traumája sokáig foglalkoztatta. Ezért a gondos dokumentáló munka egyidejűleg mentális feldolgozó munka is lehetett, amely által a pécsi és baranyai 56-os események feltárására irányuló történeti kutatómunka egyedülálló forrásanyaggal gazdagodott.

Irodalom

- a. j. [Kubicza János]: Szabadságharcosaink küzdelmei. A „Mecseki szab. harcos csoport” működése, 1956. XI. 4–22. *Hadak Útján – A Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének Központi Tájékoztatója*, 9. (1957), 100. 6–12.
- Kubicza János: Kecskemét városának és repülőterének végnapjai. 1944. október 15. – október 31. *Magyar Szárnyak*, 23. (1995), 23. 67–69.
- Magyar Honvéd Évkönyv '93*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1993.
- Mészáros Ferenc: *A mecseki láthatatlanok*. Pécs, Dunántúli Napló Lapkiadó Vállalat, 1958.
- Rainer M. János: A „horthysta” és a munkástanács – századosok 1956-ban. In Rainer M. János – Valuch Tibor (szerk.): *Munkások '56*. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár – 1956-os Intézet Alapítvány, 2017. 139–153.
- Róbert Péter: Egyenruhások a Döbrentei utca 8.-ban. Egy budai ház és lakói. *Honvédségi Szemle*, 148. (2020), 6. 140–142.

- Rozs András: A „mecseki láthatatlanok” és a munkástanácsok utóvédharcai. In *Pécs és Baranya 1956-ban*. Pécs, Baranya Megyei Levéltár, 2008. 163–190.
- Sashegyi Zsófia: „Aki kidűl, meghal egyedül” – a ludovikás százados, aki megmentette a mecseki ellenállást. *Válasz Online*, 2023. október 23. Online: www.valaszonline.hu/2023/10/23/mecseki-lathatatlanok-kubicza-ludovika-pecs/
- Ungár Tamás: A „láthatatlanok” világgá mentek. *Népszabadság*, 1992. november 21. 36.

Forrás

HM HIM Központi Irattár. Ti. 57563.